

KDE BYLO, TAM BYLO. NEŽ – BYLO TO V SEDMDESÁTÉ SEDMÉ krajině, za Červeným mořem, za Skleněným vrchem a za Dřevěnou skalou, kde žil jedenkráté král, který měl tři syny. Všickni tři byli již chlapi na místě, ale ti dva starší byli zvedenější, znali již světské způsoby a každý je raději viděl než toho nejmladšího, kterého Popelvarem volali, poněvadž nic jiného nedělal celý boží den, než se popelil a smolil po domě.

Když tedy synové dorostli, zavolal je otec jedenkráté k sobě, řka jim: „Synovia moji, už stě chvalabohu chlapi na městě, mohli by stě sa už aj do sveta vybrat, aby stě skúsili, ako to vo svetě idě. Chodťeže, chodťe, nach ja vidím, či z vás dač vystaně. Chodže najskuor ty, najstarší, a ukáž, čo muožeš.“ Nejstarší syn srozuměv vůli otcově začal ihned přípravy na cestu konati. Vzal si hodně peněz z otcovy pokladnice, dobrého koně, pěknou zbroj, a když se ode všech rozloučil, vybral se na cestu. Celý rok putoval po horách, po dolinách, po holých pustinách, až přišel konečně k jednomu lesu, který byl celý měděný. „No veď som sa už natúlal po tom božom svetě,“ pravil sám k sobě, když dojel k tomu měděnému lesu, „ale mi aspoň něbudě ľúto, veď takúto zvláštnosť hockdě človek něvidí. Ale si odtrhněm jednu halúzku, lebo by mi doma ani něverili, že som až tu bol. Ach buděže rád muoj otec, keď ju uvidí!“

Takto se těšil princ, mysle, že pánbůhví co vidí; když se dost na měděný les nadíval, utrl si jednu haluzku, obrátil koně a jechal domů. — Přijížděje domů, zdaleka již volal na otce, zdvihaje letorost vzhůru: „Otče, otče,

¹ Popelvál, Pecivál, Pecúch.

bolže som ja ďaleko, či vidíte, táto chvojka je hen z mede-
nej hory²!“

„Něpotěšil si mňa, syn muoj,“ odpovėděl zarmoucený otec, „veď ja ta, kdě si ty po celý rok chodil, s mojou ženou do snídani zajdēm. Ty muožeš už len doma sediet, lebo vidím, že vo svetě velmi mnoho z tēba nēbudě. Nože sa ty vyber, syn muoj srední, adaj že ty viac vykonáš!“

Střední syn nedal se též dlouho pobízeti, ale přisvědčil, že věru půjde, a hned se také na cestu připravoval. Jako bratr, tak i on vzal si na cestu hodně peněz, dobrého koně a pěknou zbroj, a když se všemi se rozloučil, odebral se na cestu. — Dlouho bloudil po lesích a po horách a ještě ničeho zvláštního neviděl ani nezkusil. Za rok přišel k měděnému lesu. „Chvalabohu, že som aspoň k tejto hore prišol. Hej, ale sa ztato vrátiť nēsmiem, lebo by ma otec vyhanbil ako staršieho brata. Musím ja eště ďalej ísť, aby som viacej skúsil.“ — Po této samomluvě utrl si halúzku měděnou a jel dále. — Bloudil zase poznovu celý rok, až konečně přijel k lesu stříbrnému. „Hej, tuto muoj brat nēbol,“ zaradoval se, „a kděže by sa tu vzal, veď tu predo mnou adaj ani živieho ducha nēbolo. Ach buděže rád muoj otec, keď mu rozpoviem, kdě som bol a čo som viděl. Ale si musím odlomiť z tejto sriebornej hory jednu halúzku, aby mně uverili.“ — I odlomil si letorost stříbrnou, potom se chvíli rozmýšlel, má-li přece dále jeti, ale vida za lesem veliké skály, myslil si: co bych já se tam toulal, ještě bych přijít mohl o koně — i raději se vrátil pěkně krásně domů. — Když dojížděl k domovu, zdaleka ukazoval haluze měděnou a stříbrnou, volaje na otce: „Otče, otče, čiže som vám ja bol ďaleko! Či vidíte, táto chvojka z meděnej hory a táto zo sriebornej. Ach čiže som ja mnoho viděl a skúsil“ — chválil se.

² Lesa.

„Němáš sa čím pochváliť,“ odpoveděl otec smutně, „kdě si ty za dva roky chodil, ta ja s mojou ženou dopoludnia chodievam. Aj ty muožeš už len doma zostať, lebo ani z tēba vo svetě mnoho nēvystaně. — Už vidím, že je z vás nič!“ naříkal si král, tu ale ohlídl se na Popelvara a ptal se ho: „Nuž a ty čože? Či by si nēmal vuol’u šťastia skúsiť?“

„Prečože by som nēmal, len si mně dovol’tě a dajtě mi dač na cestu,“ odpoveděl Popelvar. Starší jeho bratří ale dobře nezašli od smíchu, že takový ledajaký Popelvar, který nic nezná než v popeli se váleti, že ten si důvěřuje více vyvésti než oni. — Vysmívali se mu zle, až mu všecka trpělivost přešla; odešel ze dveří. Rozžalen nad závistí svých bratří chodil po dvoře, až znenadáni se u smetiště octnul, kde se válel vyzáblý, prašivý kuň. Když Popelvar k smetišti došel, kuň se mu ozval: „My sme obidvaja jednak opovrhnutí, ale zato, že si opovrhnutý a že sa ti bratia vysmievajú, sa nēsmúť. Ty chceš ísť do sveta; dobre máš. Ja viem, že sa ťa otěc spytovať budě, čo si žiadaš na cestu; taže si ty, ak chceš, aby sa ti dobre viedlo, nič inšieho nēžiadaj hiba mňa a ten rdzavý paloš s padláša³. Nēboj sa nič, veď ti my na dobrej pomoci buděme.“

Popelvar se koníkovi pěkně poděkoval za dobrou radu a slíbil podle ní se řídit. Za chvíli šel zase zpátky do jizby.

„Nuž akože, či puojděš do toho sveta?“ ptal se ho otec a Popelvar odpoveděl, že by věru rád šel.

„No, keď si dúveruješ, ja ti vuol’u zlomiť nēchcem, choď a skús šťastia, adaj že aj bratou tvojích zahanbíš. Nuž a čože chceš na cestu?“

„Nie veľa⁴, aby som vám velkú škodu nērobil, len

³ Půdy, ponebí.

⁴ Mnoho.

toho prašivého koňa, čo sa na smetisku váľa, a ten rdzavý paloš, čo na padláši visí.“ Tu se bratří pustili do velikého smíchu, ale otec podivil se žádosti synově, neboť on dobře věděl, jaký to kuň a jaký to palaš. — Zavrtěv hlavou začal Popelvara přemlouvati, aby si vybral něco lepšího, se špatným koněm a rzavým palašem že malé hrdinství vyvede a cti nedojde, ale Popelvar ani za svět od svého upustiti nechtěl. — Konečně mu otec přislíbil dáti, co si žádal.

Druhý den se Popelvar na cestu připravil. Vzal si trochu potravy, něco peněz, rezavou šavli připásal k boku, vysedl na prašivého koně a ve jmenu Páně vydal se na cestu do světa. Dlouho bratří s mnohými diváky za ním se dívali a sloužilo jim to k velikému posměchu, když viděli, jak se koníkovi pod Popelvarem nohy podlamují a jak třikrát na hubu padl, že ho musel Popelvar zdvihati. S psotou vyvlekl se s koníkem z města. Za městem ale koník náhle zastal, a obrátě se k Popelvarovi, pravil: „Počuj, Popelvar, sosadni ty so mňa, trochu ma občistíš a doněsieš mi s korytko ousa a s korytko ohňa. To budě muoj obrok; lebo som ja nie hocaký kuoň, ale som ja tvojho otca tátoš. Ani ten paloš je nie paloš ako druhý, ale je to taký, že keď mu rozkážeš, aby rúbal, sám od seba budě tak dlho rúbať, kým len všetko něporúbe. Len skorej toho ousa a toho ohňa, lebo je cesta ďaleká.“

Této řeči se Popelvar velice zaradoval; občistil koníka ihned a donesl mu s korytko ovsu a s korytko ohně. Jak mu to Popelvar přinesl, koník se strásl a přeměnil se v utěšeného koně tátoše. — Potom shltнув oves a oheň poručil Popelvarovi, aby si naň vysednul. Sotva naň dosedl, tátoš se vznesl vzhůru až do oblak a do takového letu se pustil, že se hory a lesy jen tak jako mraveniska pod nimi mrvily. — Zanedlouho zastal u měděného lesa. „Tu je,“ povídá, „meděná hora, po ktorú tvoj najstarší brat za rok prišol

a po ktorú ja tvojho otca do snídani nosievam. Sosadni so mňa a doněs mi s korytko ousa a s korytko ohňa, aby smo ďalej lepšie vládali.“ — Popelvar donesl mu ovsa i ohně, nakrmil ho a potom naň vysedl a zase letěli jedním letem, že se jim hory, doly před očima jen mžely. — Zanedlouho tátoš opěť zastal u stříbrného lesa. — „Tu je,“ povídá, „hora srieborná, po ktorú tvoj srední brat za dva roky prišol a po ktorú ja tvojho otca dopoludnia nosievam. Sosadni so mňa a doněs mně s korytko ousa a s korytko ohňa, aby smo ďalej lepšie vládali.“ — Popelvar sesedl, ovsa i ohně donesl a tátoše nakrmil. Po nakrmení zase naň vysedl a dále zase letěli ponad hory a lesy. Když tak hodnou chvíli tátoš letěť, zastal u zlatého lesa. „Tu je,“ povídá, „zlatá hora a za touto horou býva tvojho otca dobrý priateľ, k tomu puojďeme na noc. Ale aby smo lepšie vládali, doněs mi s korytko ousa a s korytko ohňa.“ — Popelvar si tátoše nakrmil, vysedl naň, niekoľika skoky přelítli zlatý les a před večerem byli již před zámkom otcova přiteľa.

Popelvar skočil s tátoše, vešel do zámku a uctivě se poklonil hospodári. Hospodář, zhlédna ho, se velmi podivil, vida člověka, neboť tam nebylo po celý rok živého tvora viděti. — Zvědavě se tedy ptať, „kdo je, čo je, kam idě?“ — „Ja som,“ odpověděl Popelvar, „toho a toho kráľa najmladší syn; vybral som sa do sveta, aby som dač skúsil, a tu som, hla, po cestě aj vás, jako mojmu otcovi dobrého priateľ’a, navštívil.“

Hospodář byl návštěvě té velmi rád, neboť byl s jeho otcem velmi za dobře. „Teda si ty mojho priateľ’a syn? Eh takých priateľ’ou, ako sme my dvaja boli, keď sme eště s tou ježibabou⁵ bojuvávali, nikdy něbolo, ani viacej něbudě.“

⁵ Čarodějnicí.

„Čože je to za ježibaba?“ ptal se Popelvar.

„Nuž ježibaba, proti ktorej a proti ktorej synom som s tvojím otcom bojuvával.“

„Nuž a či teraz už viac nĕbojujetĕ?“

„Už som sa všetkýho odriekol, vidiac, že nič nĕvykonám, lebo som ja veru už starý. Ale veď ti je to aj zázrak s tou ježibabou! Čím smo jej viac vojska pobili, tým sa jej viac zo zeme či zkadĕ rojilo. Čože si v taký čas počneš? — Nĕchal som teda, ako hovorím, tak, trebárs mi ťažko padlo.“

„Ej, keď stĕ vy aj s mojím otcom proti tej ježibabe a proti jej zázračnému vojsku nič vykonať nĕmohli, skúsím ja, adaj sa mi pošťastí. Mám tu otcovĕho tátoša aj otcou paloš, veď ten postína, čo by ích koľko bolo. — Len zobertĕ aj vy dač vojska, aj to sa nám dobre zídĕ.“

Dlouho ten král Popelvara přemlouval, ale on se již odmíuviti nedal, až konečně i sám s ním se spojil. — Za krátký čas shromáždili vojsko, všechny přípravy k vojně byly pohotovĕ a Popelvar se starým králem vytáhli do boje proti ježibabĕ.

Zdaleka již vidĕli ježibabino vojsko na prostrannĕ louce rozloženĕ, jako by se bylo moře rozlilo, a vprostřed na zvýšenĕm místĕ sedĕla ježibaba, dávajíc rozkazy.

Vojsko královo se skoro lekalo — ale Popelvar vytáhl palaš a na svĕm tátoši první napřed letĕl. „Len s chuťou doňho!“ volal, a když stál proti nepřátelům, rozkázal svĕmu palaši: „Rúbaj, palošík, rúbaj nĕprietĕľa!“ — a palaš rúbal na vĕše strany, že nepřátelům hlavy padaly jako klasy, navzdor tomu, že po každĕ hlavĕ jiná narostla. — „Veď ja to žriedlo, z ktorieho to vojsko vyviera, hnĕď zapchám!“ — zvolal Popelvar a poručil palaši zrúbať ježibabu. Palaš rúbal, rúbal, až se k ježibabĕ dorúbal, lešení, na kterĕm sedĕla, zrútil a ji samú na marnĕ kousky rozsekal. — V tom okamžení zmizelo i zázračné její vojsko.

S neslýchanou radostí vraceli se z bitky Popelvar a král; první se těšil ze svého vítězství a starý král, že ježibabě konec. Nemohl se ani dosti naděkovati Popelvarovi, že ho té nepřítelkyně zbavil. Chtěl dáti velikou hostinu, ale Popelvar dokonce déle baviti se nechtěl, nakrmil jen tátoše a domů pospíchal, aby dal otci zprávu, co byl již vykonal. — Nechtěl ho tedy starý přítel déle zdržovati. — Když si byl Popelvar tátoše nakrmil, vysedl na něho a ujížděli k domovu. Na cestě nezdrželi se nic déle, než co Popelvar u měděného, stříbrného a zlatého lesa tátošovi obroku přinesl, ovsu i ohně, a co si v každém lese jednu halúzku utrl na památku.

Když domů přijeli, před městem se tátoš přeměnil opět v prašivého koně a jen tak uklekující vlekl se přes město. — Dojeli do zámku. Bratří ho právě tak přivítali, jak ho byli vyprovodili, s posměchem, ale otec vážně se ho ptal: „No syn muoj, kděže si chodil?“ — „Či vidíte, otče,“ odpověděl Popelvar, „zkeď je tento meděný konárik⁶, tam som bol do snídani; zkeď je tento srieborný, bol som dopoludnia, zkeď je tento zlatý, bol som pred večerom, a eště som v ten deň u vašho priateľa za zlatou horou nocoval.“

„No, ty sa mi páčiš,“ pověděl utěšený otec, poplaskuje Popelvarovi po plecích, „ty sa mi páčiš, keď si za tak krátky čas toľko pochodil. Nuž a ten muoj priateľ že čo robí? Nože mi o ňom dač rozprávaj. S tým som ja proti jednej ježibabe bojuvával, ale smo s ňou nič němohli vykonať. Či ho eště nězmárnila?“ — „Chcela ho, ale mu už viac nič něurobí“ — a Popelvar začal povídat všecko od nejmenšího do největšího, jak to v boji bylo, že otec až tak rastl od radosti. Bratří hněvem a závistí div že neshořeli a všickni se divili.

⁶ Letorost.

„Ty si preca len hodný šuhaj!“ zvolal otec. „Dobre si sa vo svetě zachoval a bratou si zahanbil. Len škoda, že som už taký starý, veru by som ešte s tēbou, s takým víťazom, sám šol na mojho priateľa nepřiatěl'ou. Znáš, má on tri dcéry, jednu krajšiu od druhej; ale mu ích tej ježibabini — čo si ju zmárniu — traja synovia ukradli, a tí synovia sú šarkani, jedon so štyrmi, druhý s osmimi a tretí s dvanástimi hlavami. Ja som s mojím priateľom aj proti tým vojnu viedol, ale tí boli ešte horší od matěri. — Čo syn muoj, či by si němál vuol'u s nimi sa skúsiť?“ —

„Ej ozaj že by som mal, trebárs priam⁷, len keď vám proti vuoli něbudě,“ — odpověděl Popelvar a byl by hned na cestu přichystán býval, ale otec chtěl se s ním ještě trochu potěšiti a proto zůstal několik dní doma.

Po několika dnech chystal se zase na cestu; navečer, než odejel, šel k svému koníkovi, který se zase na smetisku ubytoval, aby se s ním poradil. Řekl mu koník: „Paně, na velkuo si sa podobral. Tých šarkanou ešte nikdo nepřevládal, ja sa bojím ta íst' aj za tēba aj za mňa.“ —

„Ej lenže sa ty, tátoš muoj, něboj. Ani ježibabu nikdo nepřevládal, a my smo ju preca skántrili⁸, Pánbuoh nám pomuože aj jej synou prevládať. Už ako budě, tak budě, zajtra sa my len vyberieme.“

„Keď už len tak chceš, nože sa teda vyberme,“ odpověděl koník.

Ráno, jak svitlo, připásal si Popelvar rzavou šavli k boku, rozloučil se od otce a domácích, sedl si na svého koně a provázen smíchem svých závistných bratrův ubíral se opět z města na nové zkoušky. Za městem si koníka očistil, nakrmil ovsem a ohněm, a když se mu v tátoše proměnil,

⁷ Hned, tu chvíli.

⁸ Zkazili, zmárnili.

vsedl naň a lesy, hory, doliny mžikaly mu jen před očima, jak tátoš s ním letěl. Jen okamžení zdrželi se u lesa měděného, stříbrného a zlatého, co Popelvar tátoše naobročil.

Starý král byl velmi rád, že ho přišel Popelvar zase navštívit a že naň nezapomněl. „Ej,“ povídal mu Popelvar, „akože by som ja na vás zabudnul — nikdy ja na vás nežabudněm. — Ale som vás ja nepřišol len navštíviť, lež som vás prišol ako hodného víťaza zavolať do vojny proti tým trom šarkanom, čo vám dcéry ukradli.“

„Joj, syn muoj, z toho nič něbudě, lebo som ja už starý a do bitky něsúci. Dost som sa ja s tými nabíjal, kým som bol mladší, ale všetko darmo, lebo tých nikdo na tom svetě něpremuože!“

„Ej ozaj že něpremuože! Veď ja uvidím, či ích premuožem, či něpremuožem. Keď vy nějdětě, puojďem ja šarkanou pobiť, vaše dcéry vyslobodiť musím.“

„Daj si pokoj, syn muoj, nielenže nič něvykonáš, ale aj sám tam zahynieš.“

„Zahyniem, nězahyniem, Pánubohu poručeno, ja len preca puojďem, a keď vy íst něchcetě, aspoň mně cestu ukáztě.“

Na to král přivolil a hned se také na cestu vybrali. Dlouho šli po krajině, která dřívě ježibabě a nyní starému králi patřila, až přišli na samučičký kraj. — Tu řekl král Popelvarovi: „No, len choď touto cestou, nězadlho příděš k jednej diere, v ktorej moja najstaršia dcéra aj s šarkanom so štyrmi hlavami prebýva; esli sa ti pošťastí toho premuoť, tak ti potom moja najstaršia dcéra cestu k sredněj ukáže.“

Popelvar poděkoval se za dobrou radu, a rozloučiv se s otcovým přítelem, stupal ukázanou cestou, až přišel do té díry. — Chodil kolkolem, od kraje do kraje, a nikde ani vidu ani slychu o šarkanu. Ale tu náhle vidí krásný palác: „Ach tam budě!“ myslil si Popelvar a rovnou cestou

se tam ubíral a upřímo do jizby. Seděla tam nejstarší kněžna.

„Joj, kde si sa ty, boží človeče, tu vzal!“ vzkřikla udivená. „Veď som ja už tu od toľkých rokou zakliata, a ešte som človečí obraz neviděla. Ale ťa škoda, mláděnce, lebo ty ztaděto živý nevyjděš. Ak muoj muž príde, naraz ťa zožerie.“

„Eh zožerie, nězožerie,“ odpověděl Popelvar, „ako Buoh dá, tak budě. — Ale by som rád s ním bojovať, lebo som ťa ja prišol vyslobodiť.“

Vtom zahřměl na dvěře pětadvaceticentový budzogan, až se všecko otráslo. — „To je muoj muž, to je muoj muž!“ vzkřikla kněžna přestrašena. „Na ty chytro tento prstěň, daj si ho na malý palec, veru sa ti dobre zídě, lebo ten prstěň má takú moc, že keď ho raz obkrútiš, za pešto chlapou sily mať buděš. A teraz sa skry, kdě najlepšie vieš.“

Jedva dopověděla, už šarkan dvěře otevřel, do všech koutů se podíval a zařval: „Žena, človečina tu smrdí, kdě je, kdo je? Sem ju daj, nach ju zožeriem!“

„Ach mužičku muoj drahý, kděže by sa tu človečina vzala? Keď znáš, že tu ani vrábika⁹ nevídat, něslýchať, nie že by to človeka“ — vymlouvala žena.

„Žena, človečina smrdí, sem s ňou, lebo hněď těba zjem!“ řval šarkan všecek rozvzteken. Tu Popelvar, aby kněžnu vysvobodil, vyšel ze skryše.

„Čo tu chceš?“ vzkřikl naň šarkan.

„Prišol som vás navštíviť!“ — odpověděl Popelvar neohroženě.

„A či si ty chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Veru som chlap!“

„No keď si chlap, skúsime sa, kto je z nás mocnější!“ — řekl šarkan a vyvedl Popelvara na tok¹⁰. Tam si Popel-

⁹ Vrabce.

¹⁰ Holohumnica, holovňa, humna.

var palaš odpásal a položil stranou, prsten si odkrútil a chytili se za pasy. Šarkan chytil Popelvara a po kolena ho do země vrazil, ale Popelvar rychle vyskočil, popadl šarkana a po pas do země ho vrazil. Stěžkem vylezl a uchytla Popelvara též ho po pas do země vrazil. Popelvar se ale vydrápal a na sílu schytnuv šarkana po samé hlavy do země ho zaklínil, že sebou ani pohnouti nemohl. Plameny blkaly mu z pysku, ale Popelvar rozkázal palaši a ten srubnul najednou všechny čtyry hlavy, jak by je smet. Po šťastně vykonané práci navrátil se ku kněžně, toužebně ho čekající. Nemohla se ani dosti naděkovati mu za vysvobození a napovídati, jaké měla trápení. — „Ach a moje ubohé sestry, kedyže sa nad týma dakdo zmiluje,“ vzdychla konečně kněžna.

„Ani tie nězostanú v zakliatí. Len mi cestu ukáž, veď ja puojdēm aj k tým a dotedy sa něvrátim, kým vás všetky tri něvyslobodím.“ — Kněžna se zaradovala, slyšíc, že i sestry její chce vysvobodit, ale přece ho zrazovala, řkouc mu, že muž střední sestry osm hlav má a že se mu sotva ubrání. — Ale Popelvar stál na svém, a tedy mu cestu ukázala. — Střední sestra bydlela v krásnějším ještě palácu. Když ho viděla, udivená zvolala: „Jaj, človeče boží, kdě si sa tu vzal! Od mnohých rokou som ja tu zakliata, a eště som tu človečí obraz něviděla. Ale ta škoda, pekný mláděněc, lebo ty ztaděto viacej něvyjděš. Ak ťa muoj muž uvidí, naraz ťa zožerie!“

„Zožerie, nězožerie — ako Pánbuoh dá, tak budě. Ale by som rád s ním v zapasy, lebo som prišol ťa vyslobodiť.“

Vtom v povětrí cosi zahučelo a na dvěře s třaskotem padl padesáticentový budzogaň šarkanův.

„To je on, to je on,“ vzkřikla vyděšeně kněžna. „Na ty chytro tento prstěň, daj si ho na malý palec; keď si ho obrútiš okolo prsta, naraz za tisíc chlapou sily mať buděš. A teraz sa chytro skry, ako sa najlepšie muožeš.“

Sotvaže to dořekla, už šarkan otevřel dvěře a oči jeho koulely se jako ohenné kule a do všech koutů nahlížely. — „Žena, človečina smrdí! Kdo je tu, kde je? Sem ho daj, nach ho zjem!“ — zařval.

„Ach mužík dobrý,“ vymlouvala kněžna, „kděže by sa ti tu vzala človečina, veď znáš, že tu ani vrábika nĕvídať, nĕslýchať, nie že by to človečika!“

„Žena, človečina smrdí, sem ju daj, lebo hnĕď tĕba zjem,“ řval šarkan, až se vše třáslo. Tu vystoupil Popelvar ze své skrýše a směle před šarkana se postavil.

„Čo tu chceš?“ obořil se naň šarkan.

„Prišol som vás navštíviť“ — odpovĕdĕl Popelvar.

„A či si ty chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Ej veru som chlap!“

„No, keď si ty chlap, puojďĕme zapasy, kdo z nás je mocnĕjší.“ — S tĕmi slovy šarkan Popelvara na humno vyvedl. — Popelvar si palaš odložil a prsten otočil. „No ty, či ťa ja mám prvý schytiť?“ — zahuhlal šarkan.

„Ako chceš“ — odpovĕdĕl Popelvar a šarkan ho chytil a vrazil ho po pas do země. Ale Popelvar rychle ze země vyskočil, popadl šarkana v polo, vyzdvihl, stiskl, až v něm kosti praštĕly, a potom tak do země ho zarazil, že mu jen hlavy ven trĕely. Nemohl s sebou vládnouti a Popelvar nemeškaje rozkázal palaši, aby rúbal. V okamžení bylo po šarkanu. Když si byl Popelvar trochu oddychl, přivĕsil si palaš k boku a vrátil se k vysvobozenĕ knĕžnĕ. Kdo byl radší než ona; ani místa mu najíti naznala samou radostí. Po chvíli ptal se jí Popelvar, kudy cesta k nejmladší. — „Ach,“ zvolala uleknuta, „kděže by si ty tam išol? Veď by si mi zahynul. Jestli muoj šarkan bol strašný, ten je ešĕ strašnĕjší, pre tú ohavu som ju ani ja nĕmohla navštíviť. Nĕjdi, ale zostaň radšej so mnou.“ — Takto přemlouvala knĕžna Popelvara, bylo jí ho líto, neboť se jí líbil, ale ten si říci nedal, a tak mu konečně cestu ukázala. — Byla to

zlá cesta, starým lesem, přes vrchy, doly. Konečně přišel k palácu ze všech nejkrásnějšimu. Vešel dovnitř. „Ach preboha,“ vzkřikla kněžna, „človeče boží, kde si sa tu vzal? Keď som ja tu od toľkých rokou zakliata, a ešte som človečí obraz neviděla. Ale si ty tu, dobrý mláděnc, zle nadišol, lebo keď ťa muoj muž uvidí, ten ťa zožerie.“

„Zožerie, nězožerie,“ odpovėděl Popelvar, „ako Pán-buoh dá, tak budě; ale by som rád s ním bojovať, lebo som ťa prišol vyslobodiť!“

Vtom se země zatřásla, v povětrí to zafundžalo a co chvíle třeskl na dvěře sedmdesátipěticentový budzogaň.

„Jaj, to je on!“ vzkřikla kněžna ustrašená. „Na chytro tento prstěň, daj si na malý palec, veru sa ti dobre zídě, lebo keď si ho obkrútiš, naraz za poldruha tisíca chlapou sily nabuděš. A teraz sa dakdě utiahni, aby ťa neviděl.“

Co to dořekla, šarkan rozevřel dvěře a zařval hned: „Žena, človečina tu smrdí, sem s ňou, nach ju zjem!“

„Ach, mužú drahý, kděže by sa ti tu vzala, veď znáš, že tu ani vrábika něvídať, něslýchať, kděže by to človečika!“ vymlouvala kněžna.

„Žena, človečina smrdí, sem ju daj, lebo hněď těba zjem!“ řval šarkan, až se to ozývalo. Tu vykročil Popelvar ze skrovu a před šarkana dvanáctihlavého se postavil.

„Čo tu chceš?“ kříkl naň šarkan.

„Prišol som vás navštíviť.“

„A či si ty taký chlap, že tak smelo odpovedáš?“

„Veru som chlap!“

„No, keď si ty chlap, puojděme spolu na tok. Skúsime, kdo z nás mocnější,“ řekl šarkan a s tím vyšli na humno. — Popelvar zatočil prstenem a odložil palaš. — „No, chyť ma,“ zahuhlal šarkan, „nach vidím, kdo si a čo si, lebo ak by ťa ja chytil, viacej by si kašu nědúchal.“

„Nuž, keď je tak, nachže sa ti staně po vuoli“ — pomysllil si Popelvar, šarkana chytil a po kolena ho do země

vrazil. Šarkan ze země vyskočil, chytil Popelvara a popas ho vrazil do země, že sotva se ven vydrápal, neboť ho šarkan hodně stiskl. Ale to nevadilo, oddychl si a schytla šarkana stiskl ho a vryzl jím do země po samé hlavy. — Nemoha už ze země vylézt, začal oheň ze všech hlav na Popelvara metati; kdyby neměl byl Popelvar palaš, byl by ještě zvěděl o šarkanově moci, ale palaš začal rúbat a za chvíli bylo po šarkanu.

Po těžkém tom boji, když si byl Popelvar trochu odpočinul, vrátil se ke kněžně, která se strachem očekávala, jak boj vypadne. Jak byla ráda, když viděla Popelvara vítězem! Byla by ho zlíbala radostí, ale Popelvar nebyl milovník laskání; nemaje s ní dlouhých řečí, pobídnul ji, aby sebrala, co má nejlepšího, že ji dovede k sestřám a potom všechny tři k jich otci. Kněžně se velice líbil, ona by s ním byla i v tom zámku ráda zůstala, ale nedajíc to na sobě znáti, šla poslechnout jeho rozkazu.

Když byla na cestu připravena, vzal ji na tátoše a jeli k střední sestře. Od té pak vedl sestry k nejstarší, a když i ta sebravši, co drahého, na cestu se připravila, vedl je nazpět k starému králi, otcovu příteli. — Něborák otec staříčkový — nikdy nepomyslel, že by se ještě se svými dcerami shledal. A tu hle — přišly — všechny tři, krásné, hodné, jak byly odešly! Všecek radostí omládl a nevěděl, co Popelvarovi za to učinit. Nabízel mu jednu ze svých dcer, která by se mu líbila, a celé království po smrti. Ale Popelvar se za vše pěkně poděkoval a že on musí k otcovi a že musí ještě něco zkusit — a nechtěje se ani dlouho bavit, ode všech se rozloučil, sedl na svého tátošíka a ten tam — přes hory a doly. — Ale ta nejmladší kněžna, ta za ním želela, bylať si ho velmi zalíbila. Když přijel Popelvar s tátošem před rodinné město, proměnil se tátoš na prašivého koníka a jako zlámaný se do zámku vlekl. — Otec díval se oknem — a vida syna svého při-

jíždět, radostně zvolal: „Muoj najmilší syn idě, muoj najmilší syn idě!“ — a do dvora v ústrety mu šel.

Radosti a otázkám nebylo konce kraje a milý Popelvar měl co dělat, aby všem vyhověl. — Když už všecko vyrozprávěl, kde byl, co vykonal a kterak se mu vedlo, zvolal otec rozradován: „To eště nikdo něvyviedol, čo ty, syn muoj!“ — a k synům ostatním se obrátě, doložil: „Vidítě, čo váš opovrhnutý Popelvar vyviedol; tak by stě sa aj vy mali držať! — To je šuhaj!“

„Dajtě ím pokoj, drahý otče,“ přejal mu řeč Popelvar — „ale mi radšej povedztě, či je naozaj¹¹ eště dakdo na svetě večší odo mňa?“ — Otec dělal, jako by neslyšel, a začal řeč o jiném, ale Popelvar se nedal mýlit a jen zase na otce dorážel, aby mu řekl, je-li kdo ve světě nad něho. — Nemoha se ho zbýti, řekl otec smutně: „Je, veru je, a síce Železný mnich, ale toho nikdo nepřemuože, lebo ten všetko zná, i to, čo kdo myslí. Na těba sa ten Železný mnich velmo hněvá, lebo ti závidí tvoju slávu. Čo sa ten už navystrájal! Aj mojho priatěla krásnu dcéru ukradol, a nikdo sa mu oproti postaviť něopováži.“

Popelvarovi nebylo víc třeba říci, celý se znepokojil a hned otce prosil, aby mu dovolil odejít, že on přítelovu dceru musí vysvobodit. „Keď som šarkanou, ktorých nikdo prevládať němuohol, pobil, adaj mi Pánbuoh dá aj Železného mnicha premuoť“ — řekl otci a na tom úmyslu stál tak pevně, že ho žádný z něho zvrátiti nemohl. Král vida, že se nedá Popelvar ani nebezpečenstvím, aniž čím jiným odstrašiti, volky nevolky mu dovolení dal, aby šel s Železným mnichem štěstí zkusit.

Naradovaný šel Popelvar k smetisku, kde se tátoš, jak byl jeho obyčej, válel. Dobře věděl tátoš, co se dělo, jak k němu Popelvar přistoupil, hned ho oslovil: „Znám, paně,

¹¹ Opravdu.

čo si vzal pred seba, ale ja s tēbou, esli na svojom zosta-
neš, nepuojdēm, lebo by nás Źelezný mnich, keď by nás
zhliadol, na čo by len chcel, spravil, a my by smo všetku
našu moc potratili.“

„Ej, něbojže sa, muoj rezký tátošu, něboj! Veď nám Pán-
buoh budě pomáhať. Medzitým ak so mnou až na Źelez-
ného mnicha zámok ísť něchceš, aspoň mňa, prosím ťa, pod
zámok doněš, a potom sa premňa skry, kdě sa ti len budě
páciť. Ale ja k němu ísť musím.“ — Na to přistal i tátoš.

Druhý den se Popelvar s otcem bolestně rozžehnal,
sedl na tátoše a letěli k zámku Źelezného mnicha. Otec
ale po odchodu svého syna dal celé město černým suk-
nem potáhnouti, neboť nedoufal, že ho více uvidí. — Bratří
Popelvarovi se také vydali na cestu k otcovu příteli, aby
si za ženy prosili dvě starší dcery, od Popelvara vysvobo-
zené, a on sám šel opět vstříc velkému nebezpečení,
aby získal čest a dobrý skutek učinil.

Měli velký kus cesty Popelvar s tátošem, ačkoliv tátoš
vždy letěl jako na křídlech, než přišli k zámku; a tu
pojednou viděli před sebou vysoký zámek a tátoš pravil
Popelvaru: „Či vidíš tamto ten zámok, čo sa na kuracej¹²
nohe krúti? V tom býva Źelezný mnich. Keď sis už tak
umienil, teda choď, ale by si lepšie urobil, čo by si něšol,
lebo tam zahynieš. Ja sa medzitým tu skryjem.“ —
„Urob si, ako chceš,“ odpovėděl Popelvar, „ale ja už len
puojdēm, ako budě, tako budě.“ — S těmi slovy roz-
loučiv se s tátošem, rovno šel na zámek.

Źelezný mnich věděl již napřed, že Popelvar k němu
jde, a proto ho také očekával na dvoře i s krásnou kněž-
nou, kterou byl starému králi, příteli otce Popelvárova,
ukradl. — Popelvar přišel; podíval se na ně a oni zase na
něho — zvlášť krásná kněžna, ani s něho oči spustit ne-

¹² Na kuří noze.

chtěla. — „Preca si mi raz prišol pod moc,“ zahuhlal Železný mnich, „ale mi už živý něujděš! V tom okamžení staň sa prosom!“ — Neborák Popelvar! Jak Železný mnich to slovo prořekl, Popelvar stal se zrnkem prosným. Ne-daleko bylo smetisko a v něm hrabal kohout. „Kohútě,“ zavolal Železný mnich, „pozobaj to proso!“ Kohút proso pozobal a bylo po Popelvarově moci.

Bylo by i věru po něm bývalo na věky věkův, kdyby nebylo krásné kněžny a dobrého jejího srdce, které litovalo jeho krásy a mladého života. — I začala rozmýšlet, kterak ho vysvobodit. — Dlouho rozmýšlela, co a jak dělati, až jí konečně napadlo zeptati se nejprve Železného mnicha, kterak se zakletá věc odklnouti může. I přimílila se k němu, jako by ho bůhví jak ráda měla, a začala k němu pěkně, jako by zlata ukrajoval: „Teraz sa mi, hľa, páčiš, keď také divy robíš, lebo teraz vidím, že těbe páru na svetě niet. — Ale počuješ, či by si to, čo raz tak premeníš, zas na predešluo spraviť muohol?“

„Čo by němuohol?“ zabručel Železný mnich. „A nože skús,“ prosila krásná kněžna a jako kočička se okolo něho uvíjela. „Ale choď mi s tým,“ bručel Železný a obrátil se, aby odešel, ale kněžna mu pokoj nedala a tak se k němu lichotila, že jí to odepříti nemohl. — „Tamto v tej chyži,“ pravil uchlácholen, ukázav do jednoho kouta zámku, „visia dva paloše na stěně, ktorie ustavičně jeden proti druhému rúbajú; keď sa medzi tie dva paloše daktorá zakliata vec položí a paloše ju roztnú, hněď sa na to obráti, čím predtým bola!“ — Více kněžna nepotřebovala; pěkně se od Železného mnicha, kterého nenáviděla, vykradla a začala po dvoře kohouta svolávat: „Ci, kohútik, ci ci ci cibuška, cip, cip, cip!“ a tak ho vábila podhazujíc mu pšeničku, pokud ho nechytla. Jak ho chytla, pěkně s ním do kuchyně, aby ji Železný neviděl, kohouta zabila, proso z něho vypárala, očistila a do komory, kde palaše

proti sobě rúbající visely, běžíc, proso mezi ně položila. Jak proso palaše rozsekly, vyskočil z něho Popelvar, tak krásný, jaký byl předtím. Chtěl jí za vysvobození děkovat, ale ona mu nedala mluvit, jen ho srdečně objala a potom ho do hlubokého sklepa dovedla, přísně mu kázajíc, aby se tam tiše choval, dokud by ven ho nevyvedla. — Zanechavši ho tam, vrátila se k Železnému mnichovi. Jako by se nic nebylo stalo, tak se pěkně zase k němu měla a sladké řeči s ním rozprávěla. — On jí ovšem nechtěl věřiti, neboť ještě před krátkem nechtěla na něho ani hleděti, a tu se stala tak roztomilou; než řeči její mu lichotily a rád ji poslouchal. Ona nechtěla nic jiného věděti, než kde on má svoji moc. Nešlo to lehkou, on to nechtěl naskrze vyjevit, a nebyla by se toho dověděla a zle by se jí bylo vedlo, kdyby si byl pomyslíl, nač to potřebuje. Tož byl by hned zvěděl, co si ona myslí, — ale nenapadlo mu právě nic. Když ustavičně škemrala a žadonila, aby jí to pověděl, a když viděl, jak ho má ráda, pravil: „No, keď si už len tak žiadaš to zvedieť, tak ti poviem, čo krem mňa nikdo ešte na svete nežná. Tamto na to more, neďaleko mojho zámku, každých sedem rokou jedna zlatá kačka chodieva. Kdo tú kačku ulapí, zlaté vajce z nej vypáre a zje, dostaneš tú moc, čo ja teraz mám, a bude všetko vedieť, na čo si len pomyslí.“

„Hľa, takto sa mně páciš, a teraz tá zas radšej mám, lebo vidím, že ma aj ty rád máš,“ láskala se kněžna k němu, když jí to pověděl, po chvíli se ale zase ptala: „A kedyže tá kačka zas príde?“

„Dněs, duša moja; lebo včera sedem rokou, ako ostatný raz¹³ tu bola,“ odpověděl Železný mnich.

Kněžna věděla dost, také se víc neptala. — Večer, když se Železný mnich uložil a usnul, vykradla se kněžna

¹³ Posledníkráte.

k Popelvarovi. — „Či vieš plávať?“ byla první její otázka, jak do sklepa vstoupila.

„Viem“ — odpověděl Popelvar, z jejího příchodu potěšen.

„A či by si kačku veděl k sebe privábit a ulapit?“

„Ozaj že by som neveděl — ba veděl ver. Nuž a načože sa mňa ty takie veci spytuješ?“ „Nato, že tak aj mňa aj seba vyslobodíš, aj nepřiatel'a nášho skaziš. Vytiahni sa ty týmito dvermi potichúčku von a choď na breh morský. Tam na moru uvidíš jednu peknú zlatú kačicu; tú priváb k sebe, ak by ale nechcela ísť, skoč do vody, vyžeň ju na breh a ulap. Potom zlaté vajce z něj vypár a zedz; hneď buděš znať všetko, ako teraz Železný mnich, i tú moc buděš mať, čo on teraz má. Aleže daj pozor, aby ťa Železný mnich dotedy, kým vajce nězješ, nēdochtyl, lebo nám potom beda obidvom.“

„Všetko tak urobím, drahá duša, ako si mi kázala,“ — ujišťoval Popelvar a hned sebral se a potichúčku dveřmi, kudy mu kněžna cestu ukázala, ze zámku odešel; jsa venku, pospíchal k tátoši, který měl radost z jeho vysvobození. V malé chvíli k břehu mořskému ho donesl. U břehu skočil s tátoše a začal volat na kačicu: „Káč, káč, kačica,“ ale kačice si pěkně po moři plavala, ani se na něho neohlédla. Když už nevěděl, kterak ji přivábit, a viděl, že na jeho hlas nedbá, skočil do moře a začal ji vyháněti na břeh. — Dlouho ji nadháněl a za ní plaval, ale konečně přece vyhnal ji na břeh a tam ji honil, až uplašenou, umdlenou ulapil. Hned také zlaté vejce z ní vyňal, ale vtom ho již Železný mnich dostihl a za hrdlo chytil. Než Popelvar byl šuhaj chytrý — rychle vstrčil celé vejce do úst, a ještě ani doň nekousl, už na Železného mnicha volal: „Buď divá sviňa!“ — V tom okamžení stal se Železný mnich divokou sviní a utíkal k lesu.

Popelvar stal se největším na světě, neboť nejenže ho

nikdo nepřemohl, ale on i všechno věděl, nač si pomyslí!

Potěšen ze svého vysvobození a ze svojí slávy, sedl na tátoše a ujížděl k zámku, kde ho krásná kněžna s toužebností čekala a s nevýslovnou radostí vítala. — I jemu se byla velice zalíbila a k tomu děkoval jí život, neboť by ho bez její pomoci nebylo již bývalo. Jeden v druhém nalézali velikého zalíbení a tudy nemohlo jinak býti, než jak bylo, že si hned lásku a věrnost slíbili a svoje zasnoubení v zámku ještě slavili. Potom sebrala kněžna všechny drahé klenoty, Popelvar vzal ji k sobě na tátoše a jeli nejdříve k jejímu otci, kde slavili hody svatební. Po hodech s celým komonstvem odebrali se do vlasti. Otec Popelvarův jak uslyšel, s jakou slávou syn jeho domů se vrací, dal černé sukno strhati a celé město potáhnouti suknem červeným. Kázal vystrojiti královskou hostinu, sám pak s veškerým dvořanínstvem v ústrety mu vyšel, a když se potkali, nebylo radosti konce. Co svět světem stál, nebylo v městě tom tolik slávy a radovánek; celý týden bez přestání se hodovalo.

Od toho času již Popelvara nic do světa netáhlo, těšil se s krásnou ženou a staříčkým otcem a moudře spravoval království, které mu byl otec předal.

Variant této pohádky je o Železném knížeti. Král jeden měl tři syny. Dva byli cvičení, třetí, nejmladší, byl vždy za sprostého držán (hloupého). Když dorostli, poslal je otec do světa na zkušenou, aby viděl, co z nich bude a který nejvíc vyvede. — Šel nejdřív nejstarší. — Dlouho chodil, až přišel k železnému mostu; u mostu seděl žebrák a prosil o almužnu. Kníže měl mnoho peněz s sebou, ale nedal žebrákovi ani vindry. Podíval se na železný most, potom se domů vrátil. Doma chválil se otci, že viděl železný most, — ale otec nebyl s tím spokojen. — Šel střední do světa; přišel též k železnému

mostu, aby měl větší slávu než bratr, nevrátil se domů, ale jel dále, až přišel k měděnému. U měděného seděl žebrák, prose o almužnu, ale ač peněz dosti měl, nedal mu nic. Od mostu měděného vrátil se domů v domnění, že dosti viděl. — Otec ani s ním spokojen nebyl. — Šel nejmladší do světa, provázen posměchem bratrů. — Přišel k železnému mostu; seděl tam žebráček a prosil o almužnu; kníže dal mu dukát a kus chleba. Žebráček mu děkoval a dal mu bič železný, který měl tu vlastnost, že když si jím po těle šlehl, železným se stal, a když na prázdno, opět předešlého těla nabyl. — Kníže poděkoval se žebrákovi a jel dále. Přijel k mostu měděnému, kde opět žebrák seděl. Dal mu zase dukát a kus chleba — a žebráček daroval mu bič měděný, který měl tůž vlastnost. Přijel k třetímu mostu, stříbrnému. Tam seděl třetí žebráček, kterému dal třetí a poslední dukát i poslední kousek chleba, a který jemu dal stříbrný bič s toutěž vlastností. Od stříbrného mostu vrátil se královský syn domů k otci, aby mu vypravil, kde byl a co viděl. — Otec je s ním spokojen, ustanoví ho za budoucího krále. Syn ale doma zůstatí nechce a prosí otce, aby ho ještě dovolil do světa zkusiti štěstí. Otec mu to dovolí, dá mu svého tátoše a svoji šavli a syn jede do světa. Přijede k jednomu královskému městu. I ptá se, co je nového, a lidé povídají mu, že nic dobrého, že měl král tři krásné dcery, a že mu byly ukradeny. — I šel královský syn ku králi a nabídl se mu, že je půjde hledat. Král je velice z toho potěšen a chce mu dáti s sebou vojsko, on ale jde sám. — Cestuje dlouho, až konečně přijde do pustatin, kde najde osamělý hrad a v něm princeznu ukradenou obrem. — Udělá se královský syn železným a pasuje se s obrem, kterého přemůže. — Ta princezna ukáže mu cestu k druhé princezně, která je v moci bratra obrova. — Druhý den udělá se kníže měděným, pasuje se s druhým obrem a také ho přemůže.

Druhá princezna mu ale radí, aby se na třetího obra neodvažoval, že je to král obrů a že je nejsilnější na celém světě. — Kníže ale nedá si říci a jde vysvobodit i třetí princeznu. Spraví se stříbrným a pasuje se s silným obrem. Pasují se od rána do poledne — od poledne do večera a obr přemůže stříbrného knížete a přemoženého zavře do hlubokého sklepa, těše se, že ho druhý den zabije. Kněžně bylo knížete líto, i umínila si vysvobodit jeho i sebe. — I lichotila se obru, jak nejlépe věděla, chválila jeho sílu a konečně se ptala, kde on má tu svoji sílu. On nechtěl jí to říci, když ho ale tuze prosila, řekl jí, že má svoji sílu ve vrbě, co roste uprostřed jezera pod zámekem, a dokad' ta vrba svěží, že i on sílu neztratí, kdyby ale ta vrba zhynouti měla, že i on umřítí musí. Jak to kněžna slyšela, byla ráda, a jak obr ulehl, hned do vězení k knížeti šla, vše mu pověděla a z vězení ho pustila. On se proměnil v člověka, jakým byl, opásal se mečem a spěchal k jezeru. Uprostřed jezera stála zelená vrba. I vzal kníže meč do zubů a plaval k zelené vrbě. Když k ní připlaval, obrátil se k břehu a viděl obra za sebou běžeti, i vzal rychle meč do ruky, rozpřáhl se vší silou a vrbu vpolo přetál. — Spadla vrba do vody a červená krev z ní vystříkla; v tom okamžení obr na břehu upadl, jako by mu nohy podťal. Bylo po jeho síle a moci. — Kníže šel do zámku, vzal krásnou kněžnu, kterou si byl zamiloval, na tátoše a jel k oběma starším sestrám, by je všechny tři k otci dovedl. — Za odměnu dostal nejmladší kněžnu, bratrům pak vyprosil starší dvě sestry za manželky. Maje slávy i zkušenosti dosti, vrátil se s krásnou ženou svojí k starému svému otci, který ho co mrtvého dávno oplakával a s radostí velikou přijal.